

kunnen beoordeelen. Hiervoor heeft MARTINET een betrekkelijk eenvoudige methode uitgewerkt, waarbij hij gebruik maakt van een statische en van een dynamische proef. Hij begint met bij den te onderzoeken persoon in liggende houding den pols te tellen en maximalen en minimalen arterieelen druk te bepalen, daarna doet hij hetzelfde, nadat de patiënt zich opgericht heeft. Nu laat hij hem 20 diepe kniebuigingen maken en verricht hetzelfde onderzoek 3—5 minuten lang van minuut tot minuut en herhaalt dit, nadat de patiënt weer is gaan liggen. Het onderzoek geschiedt zooveel mogelijk op hetzelfde uur na een licht ontbijt. De uitkomsten worden in bepaalde schemata geteekend, waardoor karakteristieke figuren ontstaan, waarvan verschillende, van harten van normale personen, bij hyposystolie, bij neurosen, enz., worden afgebeeld en beschreven. Bijzonderheden leze men in het oorspronkelijke.

P. SMIT.

Rivista critica di clinica medica 1916, No. 3.

ARISTODEMO SBROCCHI. *L'atassia nel cammino e nel nuoto.* — Slot. Ongeveer 25 jaar geleden vond LUCIANI, dat honden, bij welke hij den lobus medius van de kleine hersenen had verwoest, bij loop-bewegingen atactisch waren, maar daarentegen goed konden zwemmen, wat aan de vermindering van het gewicht in het water werd toegeschreven. MARINA deelde onlangs een geval mede van een patiënt met febris typhoidea, die na zijn ziekte een locomotorische ataxie vertoonde, maar het vermogen om te zwemmen behouden had. MURRI wees er sindsdien op, dat de vermindering in gewicht bij de atonische en asthenische honden van LUCIANI weliswaar de oorzaak van het genoemde verschijnsel zou kunnen zijn, niet echter bij den patiënt van MARINA, die veel eer hypertonisch was en zijn spierkracht had behouden. Op physische gronden toont schrijver vervolgens de mogelijkheid van het ervaringsfeit aan, dat een persoon, die in het water ligt, teneinde te blijven drijven, niets anders heeft te doen dan zorg te dragen, dat hij geen water inademt of inslikt en ook geen onnoodige bewegingen maakt, zooals bijv. het uitsteken van de armen boven het water. In een betoog, dat niet in korte trekken is weer te geven, komt schrijver tot de slotsom, dat men de coördinatie der bewegingen niet verwarren moet met het bewaren van het evenwicht van het lichaam bij het loopen. Het bewaren van het evenwicht in het water is een eigenschap van het water zelf, volgens welbekende wetten, terwijl de coördinatie een eigenschap is van het zenuwstelsel van den betrokken persoon. Wanneer nu het evenwichtscentrum gekwetst is, maar alle centripetale en centrifugale banen voor den gang ongestoord zijn, zal weliswaar het vermogen om evenwicht te bewaren veranderd zijn, maar de bewegingen, noodig voor den gang, zullen steeds regelmatig blijven. Het water zorgt dan verder voor het evenwicht.

WOLFFENSBERGER.

BOEKAANKONDIGINGEN.

I. A. VAN DONGEN, *Pharmacologische en klinische onderzoekingen over *Erodium cicutarium*, een *stypticum* bij uterusbloedingen.* Academisch Proefschrift. Amsterdam, bij A. H. KRUYT, 1915. 139 bladzijden. Ook in den handel; prijs f2.50.

De weder ontwakende neiging om in de geneeskunde gebruik te maken van de middelen, die de natuur ons aanbiedt, en bij voorkeur van de voortbrengselen van eigen bodem, heeft het aanzijn gegeven aan een proefschrift, dat — bij uitzondering — waarschijnlijk voor

de praktijk blijvend nut zal opleveren, en dan ook den practicus ter lezing wordt aanbevolen.

Wij hebben allen ondervonden, dat het extract van *Hydrastis canadensis* schaarsch is geworden, en zóó duur, dat het voor smalle beurzen niet meer te betalen is, en dat men ook aarzelt, de kassen van gemeenten of ziekenfonds met dat middel te bezwaren. De Reigersbek, *Erodium cicutarium* l'Hér., die overal in ons land te vinden is, en gemakkelijk kan worden aangekweekt, levert volgens VAN DONGEN een extract op, dat als stypticum bij baarmoederbloedingen *Hydrastis* ten minste evenaart.

Reeds voor 20 jaren heeft KOMOROWITCH het middel aanbevolen op grond van enkele klinische waarnemingen. Een oude grondeigenares had het reeds lang bij haar landvolk toegepast. Hij maakte gebruik van een aftreksel. Zekerheid, dat het middel ook in oudere tijden zou zijn gebruikt, levert de literatuur niet op. Volgens DODONAEUS zegt PLINIUS van een *Geranium*soort (hiertoe werd eertijds ook de Reigersbek gerekend), „dat deze cruyden met witten wijn gedroncken den vloedt der vrouwen stelpen ende ophouden connen”.

Alvorens tot het klinisch onderzoek over te gaan, heeft VAN DONGEN de werking op de baarmoeder van katten, hetzij uitgesneden of in het lichaam, nagegaan. Katten werden in aethernarcose gebracht, de buik werd geopend en de baarmoeder verwijderd, waarbij zorgvuldig werd vermeden, dat deze met aether in aanraking kwam, daar dit storend zou werken op de bewegingen van dat orgaan. De operatie duurde ten hoogste één minuut. Nu werd het corpus uteri in op 37° verwarmde vloeistof van RINGER gebracht, doelmatig bevestigd en in verbinding gebracht met een schrijfpen, waardoor de bewegingen op een draaienden cylinder konden worden opgeteekend. De vloeistof werd voortdurend met zuurstof doorstroomd. Nadat de eigen bewegingen van het corpus uteri zóó waren opgeschreven, werd het vooraf verwarmde geneesmiddel toegevoegd. De uitkomst dezer proeven, waarvoor 50 baarmoeders werden gebruikt, is, dat *Extractum Secalis corn. liq.*, *Extr. Hydrastis canad. liq.*, *Extr. Erodii cicut. liq.*, *Secacornine* en *Hydrastinine* alle in meer of mindere mate de uitgesneden baarmoeder tot samentrekking prikkelen. *Secacornine* en *Hydrastinine* werken standvastiger en krachtiger dan de overeenkomstige extracten. *Secale* werkt krachtiger dan *Hydrastis*; wij gebruiken dan ook, als het om samentrekking van de baarmoeder, bijv. na de verlossing, te doen is, bij voorkeur *Secale*. *Erodium* nu staat tusschen beide middelen in. Voor de bijzonderheden, met name het verschil in werking van grootere en kleinere giften der onderscheidene middelen, wordt naar het oorspronkelijke verwezen, evenals voor die van de proeven op de baarmoeder in het lichaam, waarvoor

19 katten werden gebruikt, welke werden bedwelmd met aether, waarna de narcose werd voortgezet door per rectum chloralhydraat toe te dienen. De uitkomsten waren geheel in overeenstemming met die der eerste proevenreeks, waaruit de gevolgtrekking wordt gemaakt, dat de spontane samentrekkingen van de baarmoeder automatisch geschieden (waarbij centrale invloed niet wordt ontkend) en de baarmoedermiddelen hun aangrijpingspunt ook aan de peripherie vinden.

Slechts weinige proeven werden genomen om den invloed van *Erodium*-extract op den bloedsdruk na te gaan. Bij intraveneuze inspuiting van 50 mM³ in 10 pCt's oplossing nam de druk langzaam en in geringe mate toe. Bij gebruik van een tien maal sterkere gift daalde hij snel en vrij belangrijk. VAN DONGEN acht het niet waarschijnlijk, dat de styptische werking van het extract hiermede eenig verband houdt.

Na door inspuiting bij een kat en een Guineesch biggetje, en ook door het extract zelf in te nemen, zich te hebben overtuigd van de onschadelijkheid, heeft VAN DONGEN het bij patiënten toegepast. Van het extr. liq. spirituos., door VERWEY te Tiel bereid, liet hij gedurende 3 tot 8 weken 4 maal daags 25 druppels nemen. Slechts in enkele gevallen werd gebruik gemaakt van een schudmixtuur met *extractum spissum* (30 gr. extract van 100 gr. grondstof). Eén reeds uit zichzelf pijnlijke patiënte klaagde na het gebruik over buikpijn, een andere over hoofdpijn, een derde over diarrhee. Deze laatste had echter langen tijd arsenicum gebruikt. De overige patiënten gevoelden zich dikwijls veel aangenamer tijdens het gebruik van het middel dan te voren. Het werd, om redenen, die nader worden ontvouwd, uitsluitend beproefd bij metro- en menorrhagische bloedingen, waarbij zooveel mogelijk ervoor werd gezorgd, dat het geneesmiddel regelmatig werd ingenomen en de uitwerking nauwkeurig werd waargenomen en medegedeeld. Van de 118 patiënten konden 82 voor de beoordeeling van de waarde van het extract in aanmerking komen.

In 19 gevallen van vloeijing bij meisjes was de werking 13 maal goed, 3 maal redelijk, 1 maal matig (steeds ook in vergelijking met vroeger toegepaste andere middelen), 1 maal twijfelachtig en 1 maal was er geen werking.

In 16 gevallen van praeclimacterische bloeding was 6 maal de werking goed, 4 maal redelijk, 3 maal matig, 3 maal afwezig.

In 13 gevallen van bloeding door adnexafwijkingen 7 maal goed, 2 maal redelijk, 2 maal matig, 1 maal twijfelachtig en 1 maal nihil.

Bij *anteflexio uteri pathologica* was in het eene geval de uitwerking op de bloeding goed, in het andere niet; ook curettage had hier geen gevolg. Op de dysmenorrhoe werd geen invloed uitgeoefend. Goed

werkte het middel in 1 geval van retroflexie en in 2 gevallen van retroversie, terwijl redelijke werking viel waar te nemen in 1, en geen werking in 2 gevallen van retroversies. Gering was de werking in 1 geval van myoom; in een ander was er in het geheel geen werking.

In één geval van abortus hield de vloeijing op na gebruik van het extract, maar dat had zonder dat ook kunnen plaats hebben.

In 19 gevallen van „idiopathische” meno- en metrorrhagieën was de werking 9 maal mooi, 6 maal redelijk, 1 maal twijfelachtig en in 3 gevallen was er geen uitwerking. Goed was de werking bij 4 gevallen van dysmenorrhoe met overvloedige menstruatie en stolsels, waarbij deze — gevolg van de hevige bloeding — blijkbaar de oorzaak waren van de dysmenorrhoe. In 2 gevallen van dysmenorrhoe *zonder* stolsels en *zonder* overvloedige menstruatie was dan ook geen sprake van gunstige werking.

Het een en ander geeft den schrijver stellig het recht tot de gevolgtrekking, „dat het Erodium in zijn werking bij Hydrastis zeker niet ten achter staat”.

H. PINKHOF.

F. D. E. VAN OSSENBRUGGEN, *Het primitieve denken*, zooals dit zich uit voornamelijk in pokkengebruiken op Java en elders. Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië. Deel 71, 1915.

De geheele eerste en tweede aflevering dezer „Bijdragen”, te zamen een boekdeel vormend van 369 bladzijden, worden door VAN OSSENBRUGGEN's studie in beslag genomen. Zij berust op een uitgebreide kennis der literatuur over onzen Oost en geeft een ruimen kijk in het ingewikkelde gedachtenleven onzer inlanders, in hun strijd tegen de gevreesde pokziekte. Haar bijzondere waarde ontleent deze studie vooral ook daaraan, dat, ter verklaring en tot beter begrip, de eigenaardige gebruiken der inlanders vergeleken worden met gelijksoortige van andere min of meer primitieve volken. Behalve het materiaal, in de literatuur bevat, stonden aan VAN OSSENBRUGGEN nog ter beschikking de belangrijke aantekeningen, indertijd door prof. SNOECK HURGRONJE op Java verzameld, echter nimmer uitgegeven, terwijl bovendien den schrijver door den heer MAS KOESNOEN, inlandsch rechtskundige te Magelang, belangwekkende gegevens werden verstrekt.

Schrijver vestigt in zijn boek de aandacht erop, hoe weinig nog zelfs het Javaansche volksleven bekend is. Waar men meer en meer het groote nut van wetenschappelijke expedities inziet, vraagt hij, of men eindelijk niet eens erover denken zal om een wetenschap-